

УДК 007 : 304 : 070

**ІНТЕРПРЕТАЦІЇ АКСІОЛОГІЧНИХ МОДЕЛЕЙ
ЯК ЗАСІБ РОЗКРИТТЯ ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНОГО ЗРІЗУ
ПУБЛІЦИСТИКИ В. ВИННИЧЕНКА
(ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ)**

Ольга Сніжко

*Луганський національний університет імені Тараса Шевченка,
бул. Оборонна, 2, 91011, Луганськ, Україна, e-mail: mail@luguniv.edu.ua*

У статті досліджено публіцистику В. Винниченка крізь призму аксіології. Розкрито аксіологічну модель інформації в національно-світоглядній публіцистиці митця.

Ключові слова: аксіологічна модель, естетичні засади, ціннісні орієнтири, публіцистичний дискурс.

Публіцистика В. Винниченка вирізняється посиленням інтересом до багатства художніх форм, розмаїття художніх засобів, емоційним відтворенням дійсності. Важливу роль у ній відіграє також концептуальність мислення митця. Автор оперує найважливішими світоглядними концептами, що розкривають структурне, змістове, емоційне наповнення публіцистичних текстів В. Винниченка і є ідейними компонентами концептуальної публіцистики письменника.

Публіцистичні тексти В. Винниченка наповнені світоглядними універсальностями, що формують цілісну національну концептосферу, допомагають самовизначитися особі та нації загалом, визначають ціннісну систему суспільства, стають вагомим мотиваційним підґрунтям публіцистичного виступу.

Дослідження публіцистики В. Винниченка крізь призму аксіології дозволяє визначити творчість митця як цілісну систему. Адже текст, за слушним зауваженням Т. Кузнецової, є “ядерним складником комунікації”, “умовним дзеркалом, що відбиває суспільні процеси, ціннісні орієнтири” [5, с. 10]. На нашу думку, з’ясування аксіологічних параметрів письменницької публіцистики лежить в основі сприймання та розуміння творів В. Винниченка.

Проблема відновлення національної ідентичності українського суспільства та розбудови української держави стоїть першочерговою в публіцистичному дискурсі та громадській діяльності В. Винниченка.

Національно-духовна концептуальність публіцистики митця включає множину націєтворчих чинників у різних сферах існування людини: історія, мова, державність, релігія, філософія, культура. Саме завдяки усвідомленню значущості та комплексності феномена національної ідентичності процес консолідації, громадянського дозрівання українського суспільства, на думку публі-

циста, відбуватиметься на основі актуалізації внутрішніх сил нації та пробудження національної свідомості.

Складність і багатоаспектність проблеми національного відродження визначають множинність підходів до розуміння її сутності, структури і методів дослідження. Реалізацію цього важливого аспекту існування української спільноти митець вбачає у забезпеченні освіченості населення, у вихованні активної громадянської позиції та, безперечно, у безперешкодному функціонуванні української мови.

Етнічна маргінальність, у тенетах якої опинився український народ упродовж багаторічного панування тоталітарної політики, спонукала В. Винниченка до пошуків ефективних механізмів розбудови української держави та збереження національної ідентичності та пробудження національної свідомості. Так, у статті “Перед новим етапом (Наші позиції)” (1938) публіцист наголошує: “Будування української державности ще не закінчене. Відродження нашої робітничо-селянської нації ще не дійшло свого завершення. Навпаки, саме тепер вирисовуються грізні небезпеки, які можуть не тільки знищити те, що вже досягнене, але й знесилити нашу націю на довгі часи. Так само, якщо не гірше, стоїть питання соціального та політичного визволення нашого народу по всіх його землях. Тут так само нависла тяжка хмара ще дужчого поневолення, яка може спасти на нас кожного менту. Нам треба зібрати всі свої сили в одну компактну, суцільну силу, пронизану одним величезним напруженням волі, щоб витримати спад тої хмари на ногах, щоб не бути роздушеними, розчавленими, роз’єднаними і в роз’єднанні понищеними. Нам треба наші менчі, наші групові інтереси так погодити між собою, щоб вони на цей час не роз’єднували нас, треба знайти таку єдину спільну базу, на якій під час катастрофи ми могли б твердо й непохитно стояти й однодушно захищати свій спільний національний колектив” [3, с. 209]. Як бачимо, відродження національне у трактуванні В. Винниченка тісно пов’язане із соціальним та політичним відродженням. Вихід із викладеної глобальної проблеми митець вбачає в об’єднанні українського народу, в консолідації української спільноти, адже лише тоді нація — “суцільна сила”. Таким чином, концепт ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІЇ нарощує позитивний оцінний смисл завдяки взаємодії із концептами СИЛА, ОБ’ЄДНАННЯ, НАЦІОНАЛЬНИЙ КОЛЕКТИВ.

Ідея відродження нації знаходить свій вияв і в “Щоденнику” В. Винниченка, де митець зауважує: “Яка то страшна, тяжка річ відродження національної державности. Як вона в історичній перспективі буде уявлятися легкою, само собою зрозумілою, природною, і як трудно. З якими надлюдськими зусиллями, хитрощами, з яким, часом, одчаєм, люттям і сміхом доводиться тягати те каміння державности й складати його в той будинок, в якому будуть так зручно жити наші нащадки” [4, с. 274].

Відродження нації, на думку публіциста, можливе тільки за умови єдності національного колективу. У заклику “До всіх українських груп і громадських течій, в еміграції сущих. Заклик групи українських конкордистів” (1947) В. Винниченко виводить на перший план домінуючу НАЦІОНАЛЬНИЙ КОЛЕКТИВ. Позитивний оцінний смисл концепту підсилюється контекстною близькістю із філософським концептом ДОБРО (досягнення максимального добра): “Ми не кличемо до об’єднання, до уніфікації поглядів та переконань, це — річ неможлива в умовах сучасного світового і національного класового суспільства.

Цілий ряд причин витворив у кожної групи її світогляд, її ціль існування, її способи досягнення тої цілі. І ці групові цілі та способи, як і в кожній нації, часто стоять в опозиції одна до одної, іноді доходючи до гострої боротьби між собою. Але є одна мета, яка спільна всім групам, — це є досягання *максимального добра* для цілого *національного колективу*. Цей колектив є створений сторіччями нашої історії і в ньому ми повинні перебувати, хочемо ми того чи не хочемо” [3, с. 288]. Публіцист визначає, що громадянин може мати різні погляди та переконання, але вкотре повторює, що сила нації — у її єдності. Автор осмислює феномен національного колективу через спільність мети — досягнення максимального добра.

Грунтовний аналіз концептуальних політичних явищ, зокрема концепту ДЕМОКРАТІЯ має свій вияв у публіцистиці В. Винниченка. Зокрема, у вищезазваному заклику митець роздумує над правилами демократії: “Без *свободи слова* нема демократії, і ті індивіди чи групи в суспільстві, які називають себе демократами, але які відкидають свободу слова для індивідів і груп, незгідних з їхніми поглядами, не є демократами. Вони або помиляються, або вживають цієї назви для своїх тактичних цілів. Ми, конкордисти, гадаємо, що цілі групи, а надто масові течії в суспільстві можуть тільки помилятися або бути введені в блуд, але не можуть бути нещирими. Тому *вільне слово з вільної трибуни*, порівняне з іншим: вільним словом, може найкраще служити тим масам для вияснення їхньої помилки чи обдуру, а тим самим для вироблення користні-шоїліній колективної соціально-політичної національної поведінки” [3, с. 289]. Нарощення позитивних оцінних смислів відбувається внаслідок взаємодії концептів ДЕМОКРАТІЯ, СВОБОДА СЛОВА, ВІЛЬНЕ СЛОВО, ВІЛЬНА ТРИБУНА.

Цікавим та багатоплановим є бачення В. Винниченком політичної домінанти РЕВОЛЮЦІЯ у статті “Була, є й буде” (1948): “Тікаючи від “федерації” з шляхецькою Польщею, яка висмоктувала з нас нашу пшеницю, нашу працю, наші сили, прадіди наші триста років тому зробили всенациональне зусилля, випростались і скинули з себе польських братів. Але щоб врятуватись од дальших їхніх зазіхань на панування, кинулись за допомогою до руського брата і вступили з ним у дефензивний союз, не в федерацію, а в *союз вільних, самостійних держав і народів*. *І в що ж перетворився цей союз? Триста років він був нам тюрмою, каторгою*. Ви можете сказати (та й кажете не раз): так то ж царизм так ламав договори, поневолював, експлуатував, тримав вас у тюрмі і на каторзі. Добре, хай так. Але прийшла *демократична, “безкровна” революція* 1917 року, і зруйнувала той царизм. А чи зруйнувала вона нашу і всіх інших народів тюрму, ту “єдиную-неделімую”? Ні, панове, в а ш а революція не зруйнувала нашої тюрми. Вона навіть крихітної жалюгідної автономії “вареників і гопака” не дуже відважувалась дати [3, с. 296]. Протиставляючи РЕВОЛЮЦІЮ концептам ТЮРМА, КАТОРГА, автор надає їй позитивного оцінного смислу. Взаємодія текстових концептів у поєднанні із образним контекстом (*союз вільних, самостійних держав і народів перетворюється на тюрму та каторгу*) дозволяє виявити їх глибинну суть, з’ясувати оцінне наповнення. Підтекстова інформація актуалізує зміст домінанти ДЕМОКРАТИЧНА (БЕЗКРОВНА) РЕВОЛЮЦІЯ, що хоча й протиставляється категорії КРИВАВА РЕВОЛЮЦІЯ, але має той же негативний оцінний смисл: “Та от прийшла жовтнева, “велика”, большевицька, не безкровна, а таки *досить кривава (та все ж ваша, руська) революція*. Вона зареготалась з “кадетсько-буржуазної” автономії й широко проголосила “само-

определение вплоть до отделения!”. “Отделяйся” хто хоче, а поки що нате вам широченну федерацію “Російская Соціалістическая Федеративная Советская Республика” — (РСФСР) (а все ж таки “Російская”) [3, с. 297].

Одним із аспектів реалізації глобальної проблеми відродження нації є *мовний мотив державотворення*. У листі “Не у всьому чесні з собою. Виривки з непосланого листа до ЦК РКП” (1920) автор звертає увагу реципієнта не тільки на поверхневі оцінні смисли концепту РЕВОЛЮЦІЯ, вербально вираженого в тексті, але й на сприйнятті глибинної підтекстової інформації, що вимальовує мовний мотив державотворення: “Розуміється, настане колись час, коли ці “ренегати” не будуть соромитись своєї національності, коли *революція на Україні буде українською, коли українець в Інтернаціоналі матиме рівне місце з руським, німцем, французом*. Розуміється, *об’єднання українських революційних сил на Україні мусить бути й буде неминуче, бо це є закон стихії й історична необхідність*” [3, с. 63]. Мова у публіцистиці В. Винниченка, як одна із визначальних рис української нації, вона визначає її самототожність та постає як багатовимірне явище, здатне консолідувати суспільство. Митець далекоглядно зауважував, що саме мова є основою формування національної свідомості, вироблення моральних, етичних та естетичних засад людського буття. Таким чином, мовне питання у публіцистиці В. Винниченка виступає одним із механізмів збереження національної ідентичності.

Публіцист не обмежується висвітленням мовного мотиву державотворення у взаємозв’язку із творенням національної свідомості. В. Винниченко моделює власний проєкт національного буття. Відродження нації, розвиток національних почуттів, виховання активної громадської позиції на думку В. Винниченка стимулюють процес національного визволення. Структурні компоненти національної ідентичності функціонують у різних вимірах людського існування. Зокрема, у публіцистиці В. Винниченка вирізняються такі контексти *формування світогляду українців*:

– *духовний вимір*: митець визначає українську традицію як домінуючу її аксіологічної догматики в духовному вимірі українства, що впливає на формування загального укладу життя та емоційно-вольову сфери. Духовний імператив у публіцистиці письменника є концептуальним стрижнем поступу української нації. Духовність є неодмінною складовою національної свідомості, а тому руйнування першої негативно позначається на формуванні та розвитку другої: “Брутальний, напівдикунський, грабіжницький імперіалізм Росії з своїми націями-колоніями поведився найпримітивнішим способом: душив за горло й однімав усе, що йому було потрібно, а щоб такий спосіб “впливу” метрополії розтягти на якомога довший час, нагайом і кулаком вибивалась усяка національна свідомість і культура й насаждалась “общерусская” культура. Що така “культура” робила асимільовані нації недорозвиненими, духовно вбогими й калікуватими, це руському імперіалізму було тільки вигідно й корисно для його клясових цілей і інтересів, — що довше й непроглядніше була би ця національна й духовна калікуватість, то довше й безборонніше тяглося би панування й визиск колонії пануючими клясами метрополії, то менше й слабше ставили б опір пригноблені, експлуатовані кляси колонії. Отже, для всякого соціаліста, а особливо для того, який ставить собі метою соціальне визволення поневолених кляс не тільки своєї нації чи держави, а всіх націй і держав цілого світу, для такого соціаліста повинно бути ясным, що національне питання є не тільки питанням так-

тики, а питанням глибоко принципіальним, програмовим і активним у такій же мірі, як усяке інше соціальне питання” [1, Ч. II, с. 266–267];

— *культурно-історичний вимір*: парадигма публіцистичної образності В. Винниченка визначає минуле українського народу як впливовий фактор на українське державне сьогодення, що формує і стабілізує ідентичність українського суспільства. Історія і культура нації однозначно впливає на її творчий і розумовий потенціал. В. Винниченко переконаний, що народ — це сила в усіх її проявах: “О, ми й самі добре знали нашу бідність на інтелігентські сили! Але ми були багаті на довірря мас, на революційний запал нашого народу, на велике захоплення всіх течій його. Ми самі бачили нашу малосилість, невідготованість, недосвідченість. Але ми були сильні єдністю, вірою, свіжістю нашої енергії, чистотою наших змагань, готовністю саможертви. Ми мали за собою працюючі, народні маси; це була найголовніша наша сила й духовна, й матеріальна, й мілітарна. Народ дасть й утворить усе. Інтелігентні сили самі знайдуться. Зрусифікована наша інтелігенція прийде до нас. Ми її розбудимо, розсоромимо, розчулимо, захопимо й притягнемо до роботи” [1, Ч. I, с. 257–258];

— *філософський вимір*: публіцист відстоює ідею відродження нації, її культури, цінностей, філософії держави, суспільства, окремої особистості. Філософські роздуми автора щодо української державності знаходять свій вияв у праці “Заповіт борця за визволення” (1949): “Українська держава, українська державність на Україні є. Її створив народ, вся українська нація в процесі великого перевороту життя в “тюрмі народів” — Росії. Без цієї творчості ніякі вожді, проводи, міністри не могли б і одного камінчика в будівлі української державності покласти. А так само через це і зруйнувати цю будівлю не так легко” [2, с. 10].

Різні виміри письменницької публіцистики не лише визначають багатоаспектність концептуального наповнення його текстів, але й поглиблюються індивідуальністю художньо-публіцистичного мислення автора, який інтерпретує ряд національних, суспільних, політичних, філософських, духовних проблем через світоглядні доміанти українського національного характеру.

В. Винниченко як представник світоглядної, концептуальної публіцистики здатний індивідуалізувати бачення концептуальних проблем, сформував їх сталий резонанс, що необхідний для повноти висвітлення проблемного явища. Митець осмислює кожну актуальну, глибинну проблему в метафоричній та метафізичній площині, таким чином формуючи текст високого інтелектуально-полемічного рівня.

Таким чином, у своїх численних публіцистичних виступах В. Винниченко приділяє значну увагу державотворчому потенціалу культури. Митець порушує такі питання, як збереження культурної самобутності України, загрози втрату українцями власної мови, несформованість культурного поступу в суспільстві. Він не лише піддає всебічному аналізу сьогоденні проблеми розвитку культурної сфери, а й вибудовує унікальну концепцію Української держави, що дозволила б успішно розвиватись їй у майбутньому. Використовуючи широкий спектр аргументаційних засобів, публіцист наголошував на важливості розвитку культури як базису для інтеграції національних сил.

Ця сфера суспільної діяльності митця не втрачає пріоритетності й на сучасному етапі, у зв’язку з тенденціями до двомовності. Вважаємо, що концепція національної ідентичності, самобутності, запропонована В. Винниченком, є ва-

гомим внеском у справу розбудови Української держави, тож потребує належного осмислення й оцінки.

Отже, проаналізувавши змістове наповнення публіцистики В. Винниченка, доходимо висновку про глибоке усвідомлення митцем своєї відповідальності як критика перед суспільством, про струнку систему авторських естетичних засад творчості, визначні морально-естетичні засади літературно-критичної діяльності, що не дозволяють йому бути байдужим до стрімкого процесу розвитку української спільноти. Публіцист, приділяючи увагу відродженню нації, вдається до позитивного прогнозування її подальшого розвитку, акцентуючи увагу на необхідності активізації внутрішніх сил нації.

1. Винниченко В. К. Відродження нації: мемуарно-публіцистичний твір / Володимир Кирилович Винниченко. — [У 3-х ч.]. — К. — Відень, 1920. — Ч. I. — 348 с.; Ч. II. — 328 с.; Ч. III. — 542 с.
2. Винниченко В. К. Заповіт борцям за визволення / В. К. Винниченко. — К.: Вид. Т-во "Криниця", 1991. — 128 с.
3. Винниченко В. К. Оповідання, роман "Слово за тобою, Сталіне!", п'єса "Чорна Пантера і Білий Ведмідь" / В. К. Винниченко. — К.: Наукова думка, 1999. — 440 с.
4. Винниченко В. К. Публіцистика / Володимир Кирилович Винниченко [Упор. та ред. В. Бурбела]. — Нью-Йорк — Київ [Б. в.], 2002. — 392 с.
5. Кузнецова Т. В. Аксиологічні моделі мас-медійної інформації: монографія [Текст] / Т. В. Кузнецова. — Суми: Університетська книга, 2010. — 304 с.

**INTERPRETATION OF AXIOLOGICAL MODELS TO EXAMINE TEAMS
AND IDEAS OF PUBLICISTIC WRITINGS OF V. VYNNYCHENKO
(PRAGMATIC ASPECT)**

Olga Snizhko

Luhansk Taras Shevchenko National University,
Oboronna str. 2, 91011, Luhansk, Ukraine

E-mail: mail@luguniv.edu.ua

The article examines the writings Vynnychenko through the prism of axiology. They describe axiological model of information in national and ideological journalism artist.

Key words: axiological model, aesthetic principles, value benchmarks, journalistic discourse.

**ИНТЕРПРИТАЦИЯ АКСИОЛОГИЧЕСКИХ МОДЕЛЕЙ
КАК СПОСОБ РАСКРИТИЯ ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧЕСКОГО СРЕЗА
ПУБЛИЦИСТИКИ В. ВИННИЧЕНКО
(ПРАГМАТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ)**

Ольга Снежко

Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко,
ул. Оборонная, 2, 91011, Луганск, Украина

E-mail: mail@luguniv.edu.ua

В статье исследуется публицистика В. Винниченко сквозь призму аксиологии. Раскрывается аксиологическая модель информации в национально-мировоззренческой публицистике писателя.

Ключевые слова: аксиологическая модель, эстетические принципы, ценностные ориентиры, публицистический дискурс.

Стаття надійшла до редколегії 01.09.2011

Прийнята до друку 26.09.2011